

Dana PALIONYTĖ

Įspūdingo derliaus rinktinė

Algirdas Jonas Ambrazas. *Muzikos tradicijos ir dabartis*. Sudarė Gražina Daunoravičienė.

Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2006

Jau daugiau nei keturi dešimtmečiai sprendžiamasis balsas lietuvių muzikologijoje priklauso habil. dr. profesoriumi (dabar emeritui) Algirdui Jonui Ambrazui. Autoritetą mokslininkas pelnė savo ilgamečiu kruopščiu tiriamuoju darbu, nuoširdžiu siekiu įminti muzikos kalbos ir gyvo jos skambesio paslaptis, gebėjimu įsiskverbti į tautos istorinės minties gelmes, justai bendrą kultūrinio gyvenimo pulsą, matyti perspektyvą. Tų darbų svarba ir apimtis išryškėja paėmus į rankas 2007 m. balandžio mėn. pasirodžiusią solidžią A. J. Ambrazo studijų, straipsnių ir atsiminimų knygą „Muzikos tradicijos ir dabartis“. Mintis sudaryti tokį leidinį kilo doc. dr. G. Daunoravičienei. Visais atžvilgiais puikus sumanymas, nors ir nespėtas realizuoti iki garbingo jubiliejaus, buvo sėkmingai įgyvendintas – didelė dalis vis dar aktyviai dirbančio, naujų kūrybinių užmojų nestokojančio A. J. Ambrazo triūso virto įspūdinga knyga monumentu.

A. J. Ambrazo straipsnius, mokslo metodinius darbus (ir, žinoma, knygas) skaitydavau (ir iš jų mokiausi) vos tik jie pasirodydavo. Gyvenimo tėkmė kai kuriuos jų ištrynė iš atminties, tačiau dabar, surikiuoti į rinktinę, jie vėl atgimė ir nustebino savo gausa, žanrine įvairove, dalykiškumu. Kol kas paliksiu nuošalėje pirmąją knygos skyrių, kuriame žinomi mūsų muzikologai kiekvienas savaip reiškia profesoriui savo pagarbą ir meilę, ir pirmiausia stabtelėsiu ties antruoju, pristatančiu vieną svarbiausių A. J. Ambrazo studijų – „Lietuvių tautinės kompozitorių mokyklos raida“.

Muzikos nacionalinio stiliaus samprata, jos formavimosi ištakos ir peripetijos daugiau nei du dešimtmečius nedavė mokslininkui ramybės, kol pagaliau 1987 m. specialioje spaudoje pasirodė daugiabrauninis rašinys šia tema. Jame, pasitelkiant užsienio specialistų patirtį, apibrėžiama stiliaus samprata, nusakomi minimo reiškinio ypatumai, akcentuojama sisteminio požiūrio būtinybė, pateikiami esmingiausi individualaus nacionalinio stiliaus bruožai. A. J. Ambrazas pagrįstai pabrėžia stiliaus sąvokos dialektiškumą ir dinamiškumą, kurie reiškiasi per mąstymo būdą, stilistinę sistemą sudarančių elementų raidą; taip pat gvildinamas platus nacionaliniam stiliui būdingų reiškinų diapazonas, jų įvairovė, nevienalytiškumas. Mokslininkas pabrėžia folkloro

reikšmę ryškinant lokalinę priklausomybę, taip pat konkrečiai tautai būdingą pasaulėjautą, mentalitetą, temperamentą. Abejonių nekelia ir teiginys, kad „Nacionalinį savitumą lemia ne tik specifiški, nepakartojami, išskirtiniai, bet ir kai kurie bendresni, internacionalinio pobūdžio dalykai“ (p. 67). Tačiau nacionalinis stilius – tai dar ne meniškumo garantas: „Nacionalinis stilius tampa menine vertybe, kai jis padeda išryškinti kūrinio originalumą, jo meninių vaizdų ryškumą, muzikinės kalbos išraiškumą“ (p. 70). Straipsniuose „Tautinės kompozitorių mokyklos samprata“, „Lietuvių kompozitorių mokyklos raidos bruožai“ profesorius pateikia ir daugiau su tautine specifika, atskiromis jos savybėmis susijusių svarbių dalykų. Čia modeliuojami ir svarbiausi lietuvių kompozitorių mokyklos raidos etapai, atveriamas erdvė nuo M. K. Čiurlionio iki mūsų dienų – V. Bartulio, A. Martinaičio, M. Urbaičio...

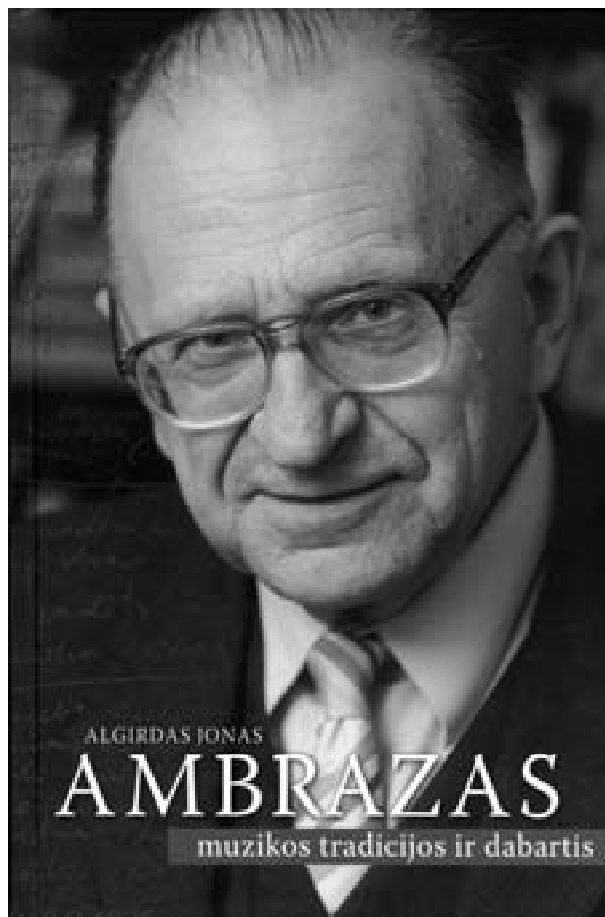
Minimą knygos skyrių solidžiai papildo atskiroms personalijoms skirtos studijos. Teorine prasme ypač reikšmingi puslapiai, išryškinantys M. K. Čiurlionio, E. Balsio muzikos tautinius ypatumus, F. Bajoro vokalinių ciklų folklorinį išskirtinumą. Juose analitiškai, su būdingiausių kūrinių natų pavyzdžiais pateikiama nemažai reikšmingų detalių, nulėmusių tų autorių braižo savybes, visumą apibendrinančių išvadų. Vertingas paties kompozitoriaus mintimis praturtintas straipsnis apie J. Juzeliūno stiliaus raidą, įdomūs straipsniai apie J. Gruodžio ir J. Juzeliūno kūrybinių intencijų panašumus ir skirtumus, apie aštuntojo–devintojo dešimtmečių kompozitorių žvalgytuves ieškant naujų kelių lietuvių muzikai.

Kiek mažesnės apimties, tačiau nė kiek nemažiau svarbus ir trečiasis knygos skyrius – *Ars et praxis musica*. Čia visų pirma dėmesį patraukia lyginamuoju metodu grįstas, diskusinio užtaiso turintis straipsnis „M. K. Čiurlionio simfoninės poemos „Miške“ analitinės interpretacijos“, taip pat studija, atskleidžianti bažnytinės muzikos patriarcho Teodoro Brazio indelį į muzikos teorijos raidą Lietuvoje. Studijoje pirmą kartą taip išsamiai ir argumentuotai aptariamos T. Brazio teorinės nuostatos, darbų apimtis, jų sklaida ir reikšmė lietuvių muzikos mokslo plėtotei.

Naujos A. J. Ambrazo profesinės veiklos savybės atsiskleidžia ketvirtame ir penktame knygos skyriuose – „Premjerų rezonansai“ ir „Tekstai apie tekstus“. Nors tai proginiai straipsniai ir recenzijos, parašyti vos nuskambėjus vieno ar kito kūrinio premjerai arba išėjus naujai muzikologinei knygai, juose netrūksta moksliskai motyvuotų minčių, prasmingų paralelių, tipiškos ambraziškos nuomonės svarumo. Tiesa, 1959–1969 metų laikraščių publikacijose dar esama aprašomojo pobūdžio pastraipų, publicistinio patoso, tačiau vėliau visa tai dingsta. Žurnaluose spausdinti net ir ankstesni rašiniai verti visapusiško dėmesio. Iš jų ypač išskirčiau straipsnius „Išgirsk mano dainą, Afrika“ (apie J. Juzeliūno „Afrikietiškus eskizus“) ir „Priešybių vienybė“ (pastabos apie to paties kompozitoriaus sonatas fortepijonui).

Recenzuodamas naujas knygas, A. J. Ambrazas atkreipia dėmesį į pasitaikančius netikslumus, spragas, kryptingai išreiškia pageidavimus. Jo kritika paprastai yra subtili, geranoriška. Štai, rašydamas apie prof. V. Landsbergio knygą „Pavasario sonata“ (1965 m.), A. J. Ambrazas pažymi, kad kai kurios M. K. Čiurlionio dainų harmonizacijos pernelyg išaukštintos (p. 257), kad stinga objektyvesnio požiūrio į pirmųjų šio kompozitoriaus fortepijoninių opusų ypatumus (p. 258). Nieko stebėtina: tyrinėtojas paprastai įsimyli savo dėmesio objektą... Beje, ir paties A. J. Ambrazo darbus neretai lydi apologizavimo „nuodėmė“ (ypač tuos, kurie skirti J. Gruodžiui ir J. Juzeliūnui). Šių eilučių autorė taip pat yra patyrusi skvarbų kolegos žvilgsnį: pasirodžius mano knygelei jaunimui „Valanda su kompozitorium Antanu Račiūnu“, profesorius negailėjo kritinių pastabų (p. 267), kurios tada, 1971 m., mane, žinoma, nuliūdino, bet sykiu ir paskatino siekti aukštesnių savo profesijos pakopų.

A. J. Ambrazo muzikologiniame gyvenime būta įspūdingų kontaktų su užsienio kolegomis, kompozitoriais, atlikėjais (šeštas ir septintas knygos skyriai – „Užsienio kontekstai“ ir „Muzikų siluetai“). Prisiminimai apie juos išryškino ir kitų profesoriaus asmenybės bruožų – gebėjimą nuoširdžiai ir sykiu santūriai bei dėmesingai bendrauti, išvelgti tai, kas kultūrinėje aplinkoje svarbiausia, įvertinti situaciją. Antai 1973 m. straipsnyje „Vokietijos operų scenose“, be kita ko, pateikiama tais laikais mums nepasiekiamo, plačiai garsėjusio Berlyno Komiškosios operos režisieriaus W. Felsensteino novatoriškų ieškojimų ir atradimų esmė, tiesiai pasakoma apie Leipzigerio operos teatro režisieriaus J. Herzo savivalę bei pastatymų neskoningumą. Po A. J. Ambrazo viešnagės Baltijos regiono muzikologinėje konferencijoje Stokholme 1978 m. gimė išsamus straipsnis ne tik apie ten gvildentas folkloristikos problemas, bet ir apie specialistams tuomet nežinomą Švedijos muzikinį gyvenimą, kūrybos kryptis, laimėjimus. Nepaprastai įdomūs ir informaty-

vūs darbai „Čiurlionis vokiečių akimis“ ir profesoriaus tiesiogiai išgyventos Paryžiaus muzikinės impresijos („Paryžiaus muzikologinė mozaika“, „Tarptautinis teatrinės muzikos simpoziumas Paryžiuje“). O „Gėlės ant Oskaro Milašiaus kapo“ nevysta iki šiol: rašinys prilygsta vaizdingam literatūriniam esė ir yra svarbus kultūros istorijos prasme.

Muzikų siluetai – tai trumpos, bet labai talpios ir, galima sakyti, širdimi parašytos apybraižos apie žymius lietuvių, rusų, vokiečių, estų ir prancūzų kompozitorius bei teoretikus. Vos keliais štrichais profesorius geba atskleisti tai, kas jiems būdinga, kas buvo svarbu anuomet ir kas liko įsimintina iki šių dienų. Ne tik pažintine, bet ir specifine profesine prasme vertingas straipsnis „Nepamirštamasis muzikos metras Claudeas Balifas“ – apie originalios mąstysenos prancūzų teoretiką ir kompozitorius, O. Messiaeno mokinį, suformulavusį metatonalumo sąvoką ir gvildenusį šio sudėtingo harmoninio reiškinių problematiką. Esė „Paskutinis pasimatymas su Juliumi Juzeliūnu“ jaudinamai atsiskleidžia nepakartojamus šios šviesaus atminimo asmenybės bruožus: skaitant paskutinius puslapius nevalingai jauti iš vidaus kylantį ašarų tumulą...

Knyga „Muzikos tradicijos ir dabartis“ – A. J. Ambrazo kūrinių rinktinė. Į ją pateko tik palyginti nedidelė

jo darbų dalis. Priedų skyrelyje, greta profesoriaus išleistų aštuonių monografijų ir trijų mokslo metodikai skirtų knygelių, nurodoma visa galybė jo parašytų skyrių kolektyviniuose rinkiniuose, enciklopedijose, terminų žodynuose, periodikoje, minimi pranešimai mokslinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje, nemaža straipsnių ir apie dar kitą jo veiklą.

Bet metas grįžti į knygos pradžią, į pirmąjį skyrių, kuris svariai papildė profesoriaus nuveiktų darbų dydį ir vertę. Gyvai ir savitai modeliuojamas V. Landsbergio straipsnis – „Apie Algirdą Ambrazą dar ne viskas“ – tai pašnekesys su penkiasdešimtmetį švenčiančiu kolega. G. Daunoravičienė mokslininko darbus vaizdžiai aptaria solidžioje studijoje „Algirdo Ambrazo *opus magnum*...“ – ji tarsi kuria šakotą J. Gruodžio kompozitorių mokyklos genealoginį medį, aptaria jo šaknis, kamieną, ūglius, t. y. paties J. Gruodžio ir jo mokinių bei mokinių mokinių nuostatas, priesakus, tradicijas, atradimus. I. Mikulevičiūtė straipsnyje „Metodologija muzikos pažinimui...“ dalykiškai rašo apie profesoriaus muzikos teorijos dėstymo metodus ir naujoves, jo prioritetus, pagrįstai akcentuojami profesoriaus siekiai įtvirtinti istoriškumo principą, eiti gilyn į reiškinų esmę, plėsti atskirų kursų programas, koordinuoti disciplinas pagal stilistines epochas ir kt. Visą įvadinį skyrių vidinė šiluma nutvieskia dr. doc. J. Gustaitės straipsnis apie A. J. Ambrazo muzikologinės veiklos „paraštes“, iš kurio išryškėja svarbūs jo asmenybės bruožai – tolerancija, principingumas, gilus pareigos ir atsakomybės jausmas. Profesorius, nepaisydamas, kad darbai veja vienas kitą,

visuomet geba atsirasti ten, kur jo patirties labiausiai reikia, nevengia gilintis į kitų problemas, patarti, komentuoti, oponuoti. Ir iš tiesų, ne vienas mūsų džiaugėmės mokslininko dėmesiu, buvome jo konsultuojami, skatinami naujiems darbams.

A. J. Ambrazo muzikologija – iš tiesų daugialypė, daugiakryptė, brandi ir patikima. Gerai, kad rengiant knygą spaudai buvo atsisakyta kai kurių sovietinės praities ideologinių apnašų. G. Daunoravičienė ir redaktorė D. Linčiuvienė, autoriaus prižiūrimos, išgrynino ir atšviežino tekstus. Knyga puikiai parengta, matyti neabejotina sudarytojos selekcinė nuojauta, išdėstymo ir akcentų tikslingumas. Gaila tik, kad į rinktinę nepateko pamfletinio profilio A. J. Ambrazo rašiniai, kupini publicistinės aistros, kandūs ir taiklūs.

Aptariamasis rinkinys gausiai iliustruotas. Greta paties profesoriaus veiklos ir gyvenimo kelią atspindinčių nuotraukų turime galimybę išvysti daug mielų ir, deja, dabar jau iš Anapilio į mus žvelgiančių muzikų veidų... Būtų buvę gerai, jei prie visų jų be išimties būtų nurodytos datos.

Algirdo Jono Ambrazo darbų rinktinė „Muzikos tradicijos ir dabartis“ iš tiesų svariai praturtina šios rūšies lietuvių muzikologinę literatūrą. Jaunajai kartai ši knyga atskleis daug nežinomų muzikinio gyvenimo faktų, ano meto ir vėlesnių laikų aktualijų, o tiems, kurie dar ir studijuoja muziką, suteiks teorinio mąstymo pamokų. Neabejoju, kad ją mielai skaitys ir kitų specialybių kultūros, mokslo žmonės ir, galimas daiktas, patirs tam tikrų aspiracijų.